

Uvodni zapis

Latinski jezik je bil pri nas v bližnji preteklosti v šolah potisnjen na nepomembno obrobje, ali pa ga sploh ni bilo. Tudi zdaj je latinski jezik predmet, ki se praviloma pojavlja le v izbirnem, ne pa v obveznem delu gimnazijskega programa. Izjema je – zaenkrat – le program Škofijske klasične gimnazije, kjer je latinski jezik obvezen. Po sklepu Strokovnega sveta za vzgojo in izobraževanje Republike Slovenije bo v kratkem oblikovan tudi program laične klasične gimnazije in glede na ta program bo latinščina obvezen štiriletni predmet.

Revija Teorija in praksa se je s posebno »anketo« obrnila na pedagoške in znanstvenoraziskovalne delavce Fakultete za družbene vede, ki so bili maturanti nekdanje dobre klasične gimnazije. V anketi so nas zanimala predvsem tale vprašanja: kako ocenjujete kulturno civilizacijski pomen latinščine na splošno, posebej pa še za študente družboslovja, ki jim vrsto let predavate na Fakulteti za družbene vede? Kakšne vrzeli – po vaši presoji – povzroča študentu na naši družboslovni fakulteti nepoznavanje latinskega jezika in kaj si obetate v prihodnje od prihoda študentskih generacij, ki bodo, tako domnevamo, vendar bolje od sedanjih generacij seznanjene z latinskim jezikom? Znanje latinščine olajša razumevanje in učenje vseh tistih jezikov, ki so nam blizu civilizacijsko, geografsko in interesno. Tehten Predmetni izpitni katalog za maturo iz latinskega jezika (katalog je sestavila republiška predmetna komisija za latinski jezik, predsednik je bil univ. prof. dr. K. Gantar) pomembno opozarja, da je ravno latinščina leksična podlaga številnim tujim jezikom. V anketi nas je zanimalo, kako v luči pravkar povedanega ocenjujete jezikovno in družbeno civilizacijsko razgledanost študentov na Fakulteti za družbene vede. Maturanti nekdanje klasične gimnazije so poleg znanja latinščine na univerzo prinesli s seboj tudi poznavanje antike, v katero segajo najgloblje civilizacijske korenine sodobnega človeka zahodnega sveta. Zanima nas, kako kot dolgoletni pedagog in raziskovalec na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani ocenjujete sedanja »predhodna« znanja (ne)znanja?) naših študentov s področja antike, grške in rimske zgodovine, demokracije polisa in institucij te demokracije?

Na našo anketo so se odzvali: zaslužni profesor dr. Vlado Benko, prof. Nuša Bulatovič Kansky, univ. prof. dr. Boris Grabnar, univ. prof. dr. Stane Južnič, univ. prof. dr. Peter Klinar, univ. prof. dr. Jan Makarovič, univ. prof. dr. Boštjan Markič ter univ. prof. dr. Janez Škerjanec. Uredništvo revije presoja, da z odzivom zgoraj povabljenih naša anketa ni končana in vabi k nadaljnjemu sodelovanju in razmišljanju o latinščini in družboslovju tudi v prihodnjih številkah revije.

Verjetno ne bom našel veliko besed za dokazovanje, kolikšnega pomena sta znanje in uporaba latinščine, ker me lastna izkustvena plat o tem vsak dan prepričuje. Eden od argumentov za njeno rehabilitacijo je vsekakor »usluga«, ki jo latinščina daje za znanja iz drugih, predvsem romanskih jezikov. Dalje: latinščina vsekakor prispeva k spoznavanju razvitosti civilizacije, katere jezikovni izraz je. V Vergilovih, Horacevih, Ciceronovih, Senekovih in drugih besedilih je moč najti bleščeče primere ubesedovanih izrazov in odseviv življenja tedaj, ki govorijo tudi današnjemu času: Senekov *Audiatur et altera pars*, Ciceronov *Omnia rerum principia parva sunt*, Ovidov *Omina sunt odiosa*, pa nekateri drugi, ki so, če si dovolim nekaj odkritosti, pisani tako rekoč na kožo današnjih političnih povzpeticov, kot je na primer Ciceronov *Qualis homo ipse est, talis eius est oratio*.

Ne dvomim o tem, da more znanje latinščine veliko pomagati prihodnjemu študentu naše fakultete. Malo jih je, ki jim je znano ime Polibija. Spoznavali smo ga preko Tacita. Malo jih je, ki so tako ali drugače prišli v stik s Tacitovim zgodovinopisjem. Ta je šel dlje od Salusta in dlje od Livija – da ne govorim o Suetoniju – iskanje globljih vzrokov za dogajanja je ena bistvenih lastnosti tega zgodovinopisja.

Sodim, da številna klasična dela niso dostopna v našem jeziku, marveč le v latinščini – če zanemarim prevode v drugih jezikih – kar onemogoča študentu, da bi se seznanil z drugačno miselnostjo, jo objektivno presodil v njeni svojstveni bitnosti ter jo razumel in jo nato v svojem jeziku izrazil. Če upoštevamo, kako bogato je bilo politično življenje v nekdanjem Rimu, da o njem pričajo številni spisi, nadalje, da je rimsko pravo temelj današnjega prava, potem je naštetih veliko razlogov za trditev, da bo osvajanje politologije študentu, ki pozna latinski jezik in ga uporablja, laže in globlje.

Opuščam argumente o vzgojni vrednosti klasičnega študija nasploh in latinskega jezika posebej, ko gre ne le za umsko izobrazbo, marveč tudi spoznanje, da vodi ta študij naravnost do pravega človečanstva, ki veje iz Vergila, Horaca in drugih. Besedica srčna kultura danes ni več v modi, zatorej primeri, ki nam jih posredujeja Salust ali pa Livij njev v prid, ne pritegujejo več. Na žalost.

Naj mi bo dovoljeno, da ta kratek pledoajé (*Quod erat demonstrandum*) za rehabilitacijo latinščine sicer razbremenim nostalgije za časom in mladostjo, prebito na klopih rumenobarvanega hrama učenosti na nekdanji Tomanovi ulici, zato pa ga na koncu posvetim spominu na učitelje, ki so nas uvajali in uvedli v jezik, ki še danes sodi v temelje civilizacije: spomin na Antona Lovšeta, ljubkovalno smo mu nadeli »epiteton ornans«. Ahajec, ki nas je z gromovitim glasom spodbujal, da smo za njim ponavljali mnemotehnično »formulo« »iter, vel in fel, cadaver, tudi mel...«, ostrega, nekako aristokratskega Sovreta in njegovo poslovenjenje Iliade, ki nam je delalo preglavice, kar pa smo nadomestili tako, da smo v naše interne razprave vneto vključevali »krilate« besede, povzete iz te pesnitve, na videz nekoliko ležernega, vendar zelo sistematičnega Ivana Sivca, ki je z nami z obilo humorja praznil Lanx satura, zato da smo brez velikih težav prispeli do Salusta, Ovida, Livija, Horaca in Vergila in si slednjič pričeli razbijati glave ob težkem Tacitu.

Preživeli smo »quinta schola poetica« in se začudeno vpraševali, zakaj nam odrekajo spoznavanje Ovidove »Ars amatoria«. In končno, v pledoajé za latinščino ne sodi sicer spomin na matematika, do vsega sveta sarkastičnega invalida genija Rudolfa Grošlja, za katerega pa sem prepričan, da se mu je, njemu mrke-

mu, nasmehnilo, ko je zalotil dijaštvo, da v odmoru izrablja stranišče za kajenje, kar je odkrival dim nad njim, pa je zato na hodniku zadonel njegov »Kardinal ven, habemus papam« in smo se, mladeniči, razveselili, da je bil tudi ta vzklik na ravni klasične in klasike, čeprav ni bil v celoti izrečen v latinščini.

NUŠA BULATOVIČ-KANSKY

QUAM PULCHRA EST LINGUA LATINA, tako so naslovili enega od zadnjih intervjujev s pokojnim profesorjem Silvo Koprivo, znanim slovenskim latinistom, zgodovinarjem in prevajalcem, učiteljem mnogih generacij. Pulchra et utile, bi dodala, in prepričana sem, da s tem soglaša vsa dolga vrsta slovenskih klasikov, ki so, v nasprotju s tako imenovanimi ‚realci,‘ razred zase, vendar ne zaradi privilegijev te ali druge vrste (kar so jim pogosto, poleg gosposkosti in malomeščanskosti, očitali) pač pa zaradi svojega dela, svoje vztrajnosti in dolgih ur, ki so jih v rosi mladosti mukotrno presedeli z latinsko vadnico v rokah, ob učenju slovničnih pravil, izjem, besed ter pisanju preparacij in prevodov.

Nihče ne ve bolje kot latinec, kaj pomeni ‚per aspera ad astra‘, kako trnjeva, pa vendar koristna je pot do znanja. Kdor se je namreč naučil latinskih jezikovnih oblik in struktur in razumevanja le-teh, kar pomeni, zakaj in kdaj je neka oblika oziroma struktura pravilna in zakaj in kdaj ni (in zato da smo se tega naučili, so naši častitljivi profesorji poskrbeli), mu učenje jezikovnih struktur katerega koli evropskih jezikov ne bo več težko.

Naučil pa se je še mnogo več. Ve, da je k učenju jezika treba pristopiti razumno, zna uporabljati metodo kompariranja in kontrastiranja, več je analize in sinteze transferja jezikovnih pojavov ter ustvarjalnega razmišljanja v in o jeziku.

Razvoj sodobne lingvistike in še posebno generativne gramatike je potrdil domnevo, da za vse naravne jezike veljajo univerzalni, le človeku lastni, semantično-sintaktični principi. To pa pomeni, da so ti principi vsesplošni prisotni in da jih uporabljamo vsi ljudje. Vprašanje je le, v kakšni meri se tega zavedamo.

V primeru maternega jezika so ti principi zaradi specifičnega načina in okoliščin, v katerih se le-ta osvaja, pogosto le delno osveščeni. Seveda bi pričakovali, da so vsaj tisti, ki so obiskovali srednjo šolo, jezikovno osveščeni in poznajo vsaj osnovne zakonitosti svojega maternega jezika. Na žalost prepogosto ugotavljamo, da to ni tako.

To isto v določeni meri velja tudi za tuj jezik. Vse preveč se podrejamo raznim modnim trendom, se navdušujemo zdaj nad eno, zdaj nad drugo metodo (v naših šolah so se kot edino zveličavne razglašale, zatem pa zavračale, cele vrste metod, od drila do direktne in komunikativne) in vse prepogosto pozabljamo, da je jezik ustvarjalen odprt sistem, katerega ustvarjalnost se izraža v sposobnosti tvorjenja neomejenega števila različnih, vendar pravilnih semantično-sintaktičnih struktur s pomočjo omejenega števila jezikovnih sredstev.

In prav pri oblikovanju in spoznavanju teh struktur oziroma jezikovnih univerzalij lahko odigra latinščina neprecenljivo vlogo. Latinščina ima namreč zelo zapleteno, vendar do kraja domišljeno jezikovno strukturo, kar pomeni, da so njene besedne oblike in odnos med njimi oziroma njihove kombinacije lahko samo pravilne ali nepravilne. In prav zaradi tega pojma jezikovne pravilnosti in

napačnosti, ki je lasten latinščini, ne pa tudi modernim jezikom, saj tako v tujem kot maternem jeziku velja, da imajo tudi nekatere gramatikalno napačne oblike svojo komunikacijsko vrednost, ostaja latinščina najboljša šola logičnega mišljenja ter konciznega in jasnega izražanja.

Ne gre prezreti tudi dragocenega pomena latinskega besednega zaklada, ki ni le neizčrpen vir vseh mogočih tujk in sposojenk, marveč tudi osnova strokovnega izrazja v sodobnih znanostih, še posebno na področju družboslovnih in naravoslovnih ved.

In končno nam latinščina odpira vrata v bogato zakladnico ne le antične kulture in civilizacije, temveč tudi srednjeveške in renesančne, kulture humanizma, baroka in razsvetljenstva.

Ob koncu lahko izrazimo samo še upanje, da bodo prihodnje generacije poleg osveščene jezikovnega znanja prinesle s seboj na univerzo tudi vsa tista znanja, ki segajo v najgloblje civilizacijske korenine sodobnega človeka zahodnega sveta in ki jih veliki večini današnjih študentov naše univerze ni bilo dano spoznati.

BORIS GRABNAR

V nemajhno zadrego me je uredništvo Teorije in prakse spravilo s svojim vprašanjem. Odgovor ni tako enostaven, kot se zdi na prvi pogled. Našim študentom res zelo primanjkuje znanja o antični kulturi, filozofiji, literaturi, skoraj nič ne vedo o grški in rimski zgodovini, demokraciji polisa, institucijah te demokracije itd. Mi, študentje nekdanje Klasične gimnazije, ki smo se osem let gulili latinščino in pet let grščino, pa naj bi zdaj z navdušenjem pozdravili in utemeljevali ponovno uvedbo latinščine v pouk?

Argument, da daje latinščina imenitno leksično podlago za učenje tujih jezikov – je slab argument. Učenje francoščine lahko daje isto leksično podlago za učenje italijanščine ali španščine, celo angleščine – in obratno. Nikomur se ni treba učiti najprej latinščine, da bi se lahko naučil francoščine. To bi bil silno dolg in nepotreben ovinek. Če že govorimo samo o »leksični podlagi«, bi bil prej za uvedbo esperanta. A kaj, ko nobena država na svetu ne verjame, da bi bilo to dobro za mednarodne odnose.

Latinščina ne bo nikoli več mednarodni jezik. Svojo zgodovinsko vlogo je opravila. Mednarodni jezik je zdaj angleščina. Ko sem jaz hodil v šolo, je bila francoščina. Samo v liturgiji Katoliške cerkve je bila vsepovsod obvezna latinščina. To znanje je bilo za vernika nujno, če je hotel spremljati verske obrede. Neuki in preprosti ljudje pa so poslušali latinske molitve kot »božji voleki« v prepričanju, da je božja beseda lahko samo latinska, vzvišena in skrivnostna. Maša in zakramenti v živih jezikih so bili nekaj nepojmljivega – dokler ni šele leta 1962 papež dovolil liturgijo v narodnih jezikih. S tem je Katoliška cerkev z več kot štiristoletno zamudo dohitela luterance.

Latinščina je zdaj izginila iz mednarodne komunikacije celo v Vatikanu in tudi na škofovskih mednarodnih srečanjih ne prakticirajo več latinske konverzacije. Mi pa smo se je – leta 1940, ko sem maturiral – še malce učili (pa nikoli naučili). Latinska besedila smo vedno samo brali in prevajali. Od nas so zahtevali samo pasivno znanje.

Sedanji papež je prvi, ki se trudi, da bi vernike nagovarjal v vseh njihovih narodnih jezikih, kar je seveda lahko samo načelno in v enem stavku, kajti tudi največji genij se ne more naučiti nekaj sto jezikov. Na našem planetu pa je več kot 3000 jezikov. (In vsem naj bi pripadale enake pravice!) Nič ne pomaga: na svetu vlada danes lahko samo popolna jezikovna zmeda ali pa angleški jezikovni imperIALIZEM. In mnogim se zdi, da bo večno tako – kakor se je nekoč zdelo, da je latinščina večna. (Kaj pa umetna inteligenca in elektronsko daljinsko prevajanje?)

A saj ne gre za to. Gre za to, da poznavanja latinske kulturne dediščine ne smemo zanemariti. Kar precej je še modernih znanosti, ki imajo latinsko osnovo: še v časih moje mladosti si pravnik ali zdravnik, ki ne bi znal latinsko, sploh ni bilo mogoče predstavljati. Latinska je vsa terminologija pri pravu, medicini, botaniki, zoologiji, astronomiji, geografiji, poetiki, retoriki in še pri mnogih drugih vedah. (Da teologije sploh ne omenjam). »*Od grških in latinskih so pisarjev dobili starši učenost v deželo,*« je zapisal Prešeren. In tudi Prešerna samega, našega nacionalnega pesnika, sploh ni mogoče razumeti, ne da bi poznal vsaj nekaj antične mitologije in literature. Kar lepo število njegovih še danes aktualnih podob in metafor je prepletenih z imeni in primeri iz grške in rimske zgodovine.

Študij latinščine in grščine sem sprva doživljal kot nekaj imenitnega. Ponosen sem bil na svoje znanje in name sta bila ponosna oče in mati, ki sta imela samo osnovno šolo. V zadnjem letniku, ko se je že bližal hrup druge svetovne vojne in je grozil fašizem, pa se mi je latinščina in z njo tudi grščina – priskutila. Nove ideje, ki so zajele večino generacije, latinščine in grščine niso postavljale posebno visoko. Vse se je nenadoma vzdelo kot starodavna nepotrebna navlaka in gnjavaža. To so bili seveda površni in škodljivi predsodki. A branje o tistih slavnihih rimskih osvajanjih, o zaslužnjevanju Evrope in Afrike, spise Cezarja, Salusta, Livija, Seneke, Ciceronovo hujskanje na rušenje Kartagine itd. – pa tudi Vergila, Horaca in Ovida – smo doživljali kot nekaj, na kar so lahko ponosni samo fašisti in Mussolini, ki je kričal, da bo obnovil stari rimski imperij in kulturo.

Predvojna Klasična gimnazija je bila izredno kakovostna šola, dala nam je trdno znanje, ki je bilo izhodišče za vse sodobne znanosti. Skoraj vsi profesorji so imeli doktorate. A bila je ideološko dokaj »usmerjena«. Vladalo je katoliško »enoumje«, kakor bi rekli danes. V Križankah so bile obvezne šolske maše, spovedi so bile nadzorovane s spovednimi listki, vsako leto so bile obvezne duhovne vaje, post (ki res ni bil nadzorovan) in obhajilo (ki je bilo nadzorovano). V vsem tem obredju, ki je bilo – razen pridig – latinsko, smo bili kot v kleščah. »Špricati« mašo je bil smrtni greh in zagrožen je bil večni pekel. Greh je bil, če si v Tivoliju z deklico sedel na klopico ali če sta se na cesti držala za roke.

Posledica vsega tega je bilo seveda uporništvo. Najprej smo začeli dvomiti, potem pa – po mnogih duševnih mukah – tudi odkrito tajiti boga. Postajali smo prepričani ateisti, se začeli povezovati, zbirati, organizirati. Iskali smo filozofska in politična potrdila za svoje dvome. Ves tisti cerkveni in latinski cirkus je postal za nas nesmiseln. O Marxu in komunizmu pa smo zvedeli samo iz protipropagande, ki je govorila o brezbožnem uporu zoper oblast, ki da je vedno od boga.

Filozofska tradicija materialistične filozofije, ki se je začela pri Grkih, pa ni bila v učnem programu. Nihče nam ni povedal, da je tudi Marx zelo dobro obvladal latinsko in grško in napisal celo disertacijo iz grške atomske filozofije. O Demokratu nismo zvedeli ničesar, Epikur pa naj bi bil samo zagovornik grešnih užitkov. Lukrecijev spev *De rerum natura* pa je bil itak menda na *Indexu librorum prohibitorum*. A do Marxa in drugih takšnih filozofov se nam takrat sploh ni bilo mogoče dokopati.

Naša nova »religija« je bil seveda komunizem (in skrivaj smo se učili ruščino). Komunisti naj bi z revolucijo in žrtvovanjem – kot Kristus in prvi mučeniki in svetniki s svojim trpljenjem – odrešili človeštvo. In tudi slovenski narod. V novem svetovnem redu in sistemu naj bi bili vsi svobodni in srečni . . . *Per aspera ad astra!* In nobene religije, nobenih trapastih ritualov, samo znanost in tehnologija in nenehni napredek! Latinščina pri teh novih idejah ni igrala nobene vloge.

O poznejših dogodkih, ki so razklali našo generacijo, da se je borila na dveh nasprotnih bregovih, ne bi govoril, ker sploh ni šlo za latinščino. Meni osebno Klasična gimnazija ni dala samo vsakovrstnega znanja in trdne narodne zavesti, ampak me je, hote ali nehoti, naučila svobodno misliti in spoštovati tudi svobodo drugače mislečega. Po vojni sem se kmalu začel upirati tudi partijskemu enoumju in v nekem esejju, ki je bil objavljen v Besedi že tam okrog leta 1950, sem ostro kritiziral spreminjanje marksizma v nekakšno obvezno religijo. Zapisal sem: »*Ni bogov in ni boga niti v nebesih niti na zemlji!*« In Boris Zihlerl, ki je bil tedaj »bog in batina« partijskega enoumja, ni mogel ugovarjati, čeprav je menda nekaj godrnjal.

Ja, zdaj naj bi končno povedal, kaj mislim o ponovnem uvajanju latinščine v šolski pouk. Predvsem moram poudariti, da je pouk vsakega jezika vedno povezan z nekakšno ideološko ali celo politično usmeritvijo. Temu se ni mogoče izogniti. Ne bo pa se mogoče izogniti tudi večnemu uporništvu mladine, ki nikoli ne more slepo slediti učiteljem. In zgodovine ne bo nikoli konec.

In kaj se bodo v štirih letih naučili v laični šoli? Nekaj slovnice, nekaj izbranih izrekov, citatov in morda bodo s slovarjem v roki lahko prebiral kakšna lažja besedila. Po končanem šolanju pa se večina z latinščino ne bo srečala nikoli več. Celo duhovnikom pri praktičnem delu latinščina ni več potrebna. Koliko tistih latinskih modrosti bo ostalo v spominu?

Mi smo se učili osem let. Z vojno in povojnim delom sem izgubil deset let. In ko sem se, star že 30 let, ponovno vpisal na univerzo, sem obnavljal in dopolnjeval tudi znanje grške in latinske kulture. In tolkel sem se po glavi, ko sem spoznal, koliko sem pozabil.

Nihče ne bo nikoli v svojo zabavo prebiral klasikov v originalu. Antika mora živeti v prevodih, postati del slovenske kulture! In to je tisto: potrebujemo močno, številno in sposobno skupino nadaljevalcev tradicije, ki so jo ustvarili Fran Bradač, Janez Dokler, Anton Sovre, Kajetan Gantar, Primož Simoniti in drugi. V slovenskih prevodih imamo šele nekaj drobcev. Približevanje antike sodobnemu človeku zahteva sistematično delo. Prevajanje (in tudi interpretacija!) antičnih klasikov ni mačji kašelj. Upam, da bo z novo usmeritvijo izobraževanja zraslo tudi nekaj takšnih navdušencev, ki se bodo naučili tudi grščine (kajti tu je vir vsega – latinska literatura je itak v glavnem epigonska) in se lotili dela.

Vsi drugi pa bodo vse pozabili, kajti samo – *repetitio mater studiorum est!*

STANE JUŽNIČ

1. Jorge Luis Borges, veliki argentinski pisatelj in pesnik, ki je izjemno vplival na latinskoameriško literaturo, je rekel, da »vsí jeziki sveta čutijo nostalgijo za latinščino«. Seveda je on sam Latinec v pravem pomenu besede, vendar je treba povedati, da smo prav tako kot on Latinci tudi tisti, ki jim romanski jezik sicer ni

materni, so pa civilizacijsko in umsko dozoreli v tisti kulturni ejkumeni, ki jo je prav Rim utemeljil.

Le-ta pa je bil prežet s helenizmom in ga je skupaj z veliko intelektualno dediščino stare Helade vgradil v svoj miselni svet in nemalokrat tudi v svoj jezik.

2. Velik del naše zgodovine tudi v novi (slovanski) etnični sestavi, naj se tako poenostavljeno izrazimo, je bil nadaljevanje te atmosfere. Še posebej ko jo je uokvirilo in usmerilo krščanstvo, prav tako dedič in hkrati razvijalec grško-rimskega kulturnega substrata. Pravzaprav je še nedolgo tega bila latinščina *uradni jezik* in pri tem ne le jezik katoliške cerkve, marveč tudi skoraj celotnega opusa znanstvenih in literarnih stvaritev.

3. Z nastopom in standardizacijo *narodnih jezikov* so se stvari seveda spremenile. Latinščina že dolgo ni bila jezik vsakdanjega življenja, tudi v krajih, kjer so prevladali njeni derivati – romanski jeziki, ne. Latinščina je postala jezik, ki se ga je treba naučiti mimo maternega jezika. Je pa v tem bil hkrati

- zaviralni in
- selekcijski moment.

Ni mogel postati podlaga splošne pismenosti, bil pa je merilo izbora povsem razpoznavne elite.

Ta *dvojnost* pravzaprav spremlja latinščino ves čas. Bržkone se je razmerje med izobraženo elito in splošnimi šolskimi sistemi, ki sta jih potrebovala razklenitev fevdalne družbe in nastop potreb v novih načinih proizvodnje, vse bolj prevešalo v škodo klasične izobrazbe.

a) Vendar so šolski sistemi kar dolgo kljubovali, ker so bili pač zgrajeni na dolgo preizkušanih in uspešnih klasičnih modelih. Paradoks je morda bil le v tem, da je bila *prepustnost* teh modelov za nova znanja, tudi tehnična, izjemno velika in jih ni bilo treba rušiti, ampak le dograjevati. Tudi tisti, ki so izkusili to dograjevanje, so to vztrajno potrjevali. Izobraženi sicer ob latinščini, še posebej na klasičnih gimnazijah, so imeli prej prednosti kot težave v nadaljnjem šolanju in v resni pripravi za vse večje število poklicev, ki jih je razčlenjevala industrijska družba.

Ostali pa so tudi drugi pozitivni nadstavki klasične izobrazbe: selekcijski kriterij in občutki izbranosti.

Srednje šolstvo se je prav gotovo tudi na Slovenskem, kjer smo se z našimi predniki glede na splošne razmere tudi v jezikovnih precepih, zlasti med nemščino in slovenščino, dobro odrezali, vztrajno širilo in utrjevalo. Na klasično gimnazijo, ki je negovala poleg latinščine še staro grščino in sploh posvečala veliko pozornost tujim jezikom, pa ni nihče gledal kot na nepotrebno šaro. Njeni dijaki bi to tudi v najskrbnejši skrutinizaciji zlahka ovrgli dvom o svoji superiornosti.

b) Pač pa so obtožbe letele na odstopanje od bolj praktično usmerjenih znanj in na elitizem.

Konkretno: klasična izobrazba, še zlasti skozi šolski sistem, ki se je dolgo gradil in izpopolnjeval na Slovenskem, je marsikomu, ki se je dobro izuril v latinščini in grščini, dajala določene predprave v obliki občutka vzvišenosti.

Morda je to bila lahko poza nekaterih, vendar ni imela pravega negativnega učinka, ker se iz klasične izobrazbe ni dalo nikdar kaj posebnega *iztržiti* v obliki boljšega položaja ali večje bližine materialnih dobrin in penezov. Vsaj ne v novejšem času.

Delovne navade, ki jih je zahtevala rigoroznost klasične izobrazbe, pa so bile pravzaprav uporabne, postavimo, v znanosti ali določenih oblikah umetnosti kot v drugih in drugačnih dejavnostih.

4. Klasične gimnazije, osemletne seveda, so se na Slovenskem vzpostavile

z določeno *zapoznelostjo*. V svojem kompletiranju so se pač morale boriti ne le zaradi majhnosti slovenskega prostora, marveč zaradi vsiljivosti germanizatorskega pritiska. Prav zato, tako se mi vse bolj kaže, so v svojem konstituiranju izjemno pozornost posvečale *slovenščini*. To negovanje pa je bilo v logični povezavi s splošno naklonjenostjo jezikovni kulturi, ki so jo vcepljale dijakom prav z izborno latinščino in grščino.

a) Nikakor ne gre pozabiti prav na ta vidik klasične izobrazbe, kakršen se je uveljavil med Slovenci. To dejstvo temeljito odpravlja vse razloge, ki so jih navajali ob *ukinitvi* klasičnih gimnazij. Bile so namreč demolirane prav takrat, ko bi bile najbolj potrebne.

b) Čas je za razmislek, ali ne bi bilo zelo prav in v narodov blagor ta eksperiment, ki je trajal tudi nekaj časa po drugi svetovni vojni v obdobju, ki so ga nekateri imeli za graditev boljše družbe in eksperimentiranje s socializmom, obnoviti v celoti. Obnova naj ne bi bila torej le znotraj sheme, ki je vzpostavljena s štirimi leti »srednjega šolstva« po tako imenovani osemletki. V prvi razred klasične gimnazije naj bi se znova vpisovali nadobudniki, ki so končali (le) štiri leta osnovne šole. Ker je to bilo uspešno in ker poznejše ureditve niso kazale iste uspešnosti, gre torej za *restitucijo*.

c) Se pa postavlja vprašanje, ali je možna:

– v določeni zacementiranosti novih obrazcev (smešno imenovanega usmerjenega izobraževanja) in

– v novi miselni, da ne rečem ideološki atmosferi, ki jo zatrjuje odmik od omenjenega »predvojnega stanja«.

č) V tej splošni zmedbi, ki je nastala zaradi prave strasti po *reformiranju*, preoblikovanju ali celo preimenovanju, vidim veliko zakoličenosti. Prekrščevalci (kot jih imenuje prof. dr. Tomo Korošec) so oholo verjeli, da pred njimi ni bilo skorajda ničesar, kar bi imelo kako vrednost in so pustošili povsod. Reformistična (v določenem obdobju smo jim rekli kar »vipovska«) vnema se je vezala ne le za prepričanje, da novo ime prinaša avtomatsko nove imenitnejše vsebine. Ta vnema je bila naperjena proti »vedenjskim stalnežem« in solidnim ljudem v šolah in izobraževanju. Bila je tudi poza nestrpnih mladcev in mladenk, ki so menili, da bodo po tej poti reševali *generacijske spore* in pristojnosti sebi v prid.

Nekdanja Fesepena, ki se je preimenovala v Fedeve tudi v prepričanju, da bo novo ime prineslo (korenite) izboljšave, je bila tudi po določeni ustaljenosti in težko pridobljeni resnosti žrtev takih reformatorjev, ki so zlasti z zadnjimi reformami (med leti 1990 in 1993) zavod dejansko demolirali. Pri tem pa zahtevajo priznanja, da so ga izboljšali. Izjemno je velika paralela v tem reformiranju in tistem, ki je ukinitel gimnazije, še posebej klasične.

5. Po toči zvoniti je prepozno. Tako pravijo tisti, ki se bolj spoznajo na zvonjenje kot na točo. Sodim med tiste, ki niso imeli pri roki dovolj glasnih zvonov in torej niso bili preveč slišni in še manj slišani, pa tudi med tiste, ki smo se takoj, ko je skozi naše šolstvo začela pustošiti *ujma* vsakovrstnih nepremišljenih in nedomišljenih reform, zavedali njih škodljivosti. Nekaj vrst škodljivcev bi lahko naštel kot skorajda čarovniške proizvajalce toče nad našimi učenimi poljanami:

– nevedneže in skozi tako blaženo stanje na oblast prišedše,

– ideološke zvezance, ki so menili, da je pretirano veliko znanje, zlasti humanistično obarvano, tako rekoč dejanje zoper tudi drugače deprivirane sloje in torej, da je izobrazba stvar dominacije nad njimi.

Bile so tudi razne podvrste. Med najškodljivejšimi so bili tisti, ki so bili:

– užaljeni, ker jim bodisi pomanjkanje stamine, zavzetosti ali pripravljenosti

na trud ni omogočalo doseči raven tistih, ki so bili na prizadevanja intenzivnega izobraževanja pripravljene. Zavračajoč na primer latinščino ali (staro) grščino, so se maščevali tistim, ki so v tekmi za obstanek obstali na kaki klasični gimnaziji.

– Posebna podvrsta pa so bili tisti, ki pač niso zmogli, ker je bila selekcija huda. Ti so nemalokrat imeli svoj izpad za krivičen v prepričanju, da »klasične navdušence« sicer nadvisujejo v drugih, pomembnejših zadevah in morda celo znanjih.

PETER KLINAR

Kot maturant ljubljanske klasične gimnazije – na kar sem ponosen – in dolgotletni učitelj obče sociologije na sedanji Fakulteti za družbene vede lahko sporočim nekaj mnenj o pomanjkljivi predizobrazbi sedanjih in preteklih generacij srednješolcev, potem pa študentov družboslovja, ki niso bili deležni klasične izobrazbe z znanjem latinščine.

Poglobljen, študij družboslovja zahteva vsestransko kulturno razgledanost. Pri veliki večini študentov opažam nezadostno in napačno razumevanje številnih mednarodno uveljavljenih izrazov, ki temeljijo na latinskih temeljih. Vedenje o antični zgodovini, filozofiji, umetnosti in nasploh o tej civilizaciji je pomanjkljivo. Da pa ne naštevam naprej vseh pomanjkljivosti, ki se kažejo pri mladih družboslovcih zaradi pomanjkljive predizobrazbe – te so splošno znane –, naj se v nadaljevanju raje osredotočim na omenjanje spodbud za družboslovno razmišljanje in raziskovanje, ki izhajajo od »latinske šole«.

Sodim, da srednješolsko učenje latinščine in branje izvirnih zgodovinskih in umetniških besedil iz obdobja starega Rima najprej navaja dijake – prihodnje intelektualce – na redno, vsakodnevno, večurno študijsko delo, ki je mnogim sedanjim študentom tuje, saj se zadovoljijo s kampanjskim in kratkoročnim »študijem«.

Latinski trening razvije smisel za sistematičnost, ki jo moremo šteti za temelj vsakršnega organiziranega znanstvenega delovanja. Ko se študentje uvajajo v znanstvenoraziskovalno delo, jih je najprej treba navaditi: na logično zaporedje, na postopne faze raziskav, ki si sledijo od zastavljenih ciljev, formuliranih raziskovalnih problemov in opredelitve pojmov ter njihove operacionalizacije preko oblikovanja hipotez in uporabe različnih raziskovalnih metod do postopkov verificiranja hipotez in posredovanja raziskovalnih ugotovitev. Iz povedane obrazložitve sistematičnosti sledi, da je ta zasnovana na logičnem mišljenju, na sposobnostih za: ugotavljanje strukture in zaporedja dejstev, jasno definiranje pojmov, učinkovito komuniciranje ter logično sklepanje.

Latinščina nedvomno ostri natančnost, sistematičnost in logičnost mišljenja, ki ga pogrešamo pri mladih družboslovcih. Ti bi se bili pripravljene pogovarjati o družbenih problemih v vsakdanjem, nestrokovnem jeziku, ki temelji na dolgoveznih, nenatančnih in poljubnih opisih, ki pogosto ostajajo na obrobju problemov in prevzemajo nenatančni, ideološko »ozaljšani« politični jezik. Prav tako opažam težave pri uvajanju študentov v logiko družboslovne metodologije, ki zahteva številne metodološke napore, da se raziskovalec dokoplje do verificiranih hipotez in da se otrese tako razširjenega govorjenja »na pamet«.

Družboslovna kultura zahteva uveljavitev abstraktnega načina mišljenja. Posplošitev konkretnih dejstev, teoretično pojasnjevanje empiričnih zakonitosti ter njihovo povezovanje v sistem so zapletene miselne operacije. Ob tem so abstraktni teoretični pojmi izhodiščna usmeritev raziskovanja ter hkrati tudi logičen deduktivni postopek za preverjanje dejstev. Težave, ki jih opažam pri generacijah študentov z načinom abstraktnega mišljenja, so posebej očitne pri tistih, ki so bili pomanjkljivo teoretsko predizobraženi in ki so v predhodnem izobraževalnem procesu spoznavali predvsem konkretna, posebna, med seboj nepovezana in hitro spremenljiva dejstva.

Latinska jezikovna izobrazba sodi po mojem mnenju med pomembne spodbujevalce abstraktnega sintetičnega načina mišljenja.

Naj še omenim, da je na primer sociologija znanost, ki išče zveze med različnimi pojavi, kar govori o njeni sintetični celovitosti. Zaradi tega se ukvarja s številnimi vzroki, pogoji in povodi družbenih dogajanj ter njihovimi vzročnimi povezavami kakor tudi medsebojnimi odvisnostmi. Latinski trening ne spodbuja le sintetičnega abstraktnega mišljenja, marveč hkrati tudi razvija analitični način mišljenja.

In ne nazadnje spoznanja latinske kulture vzbujajo kritičnost do sodobnosti, zasnovane na mnogih antičnih temeljih zaradi počasnega razvoja mnogih družbenih institucij in neuresničevanja številnih človeških vrednot.

Treba je končati, kajti: »nihil probat, qui nimium probat!«

JAN MAKAROVIC

Ondan je neka FEMME SAVANTE zapisala stavek QUI VIS PACEM, PARA BELLUM in nas skušala prepričati, da pomeni ta stavek v slovenščini »kdor želi mir, pripravlja vojno«. Ko je tako izpričala svoje popolno neznanje latinščine, pa je omenjena FEMME SAVANTE – ki se je, mimogrede povedano, vse življenje ravnala po latinskem reku UBI PARTIA, IBI BENE – zmagoslavno vzkliknila: »Kot vidite, tudi malce latinščine se je dalo naučiti v gnilem samoupravnem socializmu . . .«

ERRARE HUMANUM. Ni namreč vsakomur dano vedeti, da se latinski glagol VELLE sprega VOLO VIS VULT; toda pri naši FEMME SAVANTE gre za mnogo hujši primer. Celo če bi rekli, da je njeno početje DIABOLIČNO, bi ga še vedno ocenili preblago. ERRARE HUMANUM – SED DIABOLICUM IN ERRORE PERSEVERARE. Omenjena FEMME SAVANTE pa se ne zadovoljuje niti s tem, da VZTRAJA v svoji zmoti, temveč se z njo celo HVALI.

Samo po sebi je vse to seveda preveč bedasto, da bi bilo vredno besede. Toda človeka stisne pri srcu, če pomisli, da so slovensko klasično gimnazijo ukinile prav take FEMMES SAVANTES. Takrat smo lahko brali, kakšno nezaslišano družbeno zlo da je tista gimnazija, ker da jo obiskujejo »predvsem otroci iz urejenih družin«. No, družbena enakost se seveda lahko vzpostavlja na različne načine. Lahko, denimo, skrbimo za otroke iz neurejenih družin in jim omogočimo, da dosežejo čim višjo izobrazbo; toda mnogo preprosteje je, da pustimo te otroke lepo pri miru in raje zagrenimo življenje otrokom iz UREJENIH družin, da ja ne bi uživali kakšnih nezasluženih privilegijev. Lahko si prizadevamo, da bi ves narod dosegel višjo stopnjo kulture; toda mnogo preprosteje je ukiniti privilegij znanja,

ki ga uživajo samo nekateri, in poneumiti celoten narod. In prav to nalogo so naše FEMMES SAVANTES zelo uspešno opravile s svojim sistemom usmerjenega izobraževanja.

Ena najbolj bolečih točk človeške eksistence je dejstvo, da človeška žlahtnost, odličnost, sijajnost vselej podležejo topoumnosti in prostaštvu, če imata topoumnost in prostaštvo na svoji strani fizično silo. Narod goji svojo kulturo iz stoletja v stoletje, iz tisočletja v tisočletje, predaja svoj jezik kot dragoceno posodo duha iz generacije v generacijo. Toda nekega dne prilomastijo od nekd ljudje s puškami, ki tega jezika sploh ne razumejo in vedo o njem samo to, da je »barbarski«. Čeprav ničesar ne vedo, imajo moč; in ta moč jim omogoča, da sežgo ljudem njihove knjige in jih pretepajo, če govore v svojem jeziku. Genialen fizik dela v svojem inštitutu raziskave, ki bi lahko revolucionirale tehnologijo in preobrazile naš pogled na svet. Toda nekega večera, ko se vrača iz svojega inštituta, ga povozijo in ubije pijan najstnik, ki se vrača iz diska in za te raziskave še nikoli ni slišal. Banalna kemična reakcija, surov sunek s pestjo, lahko v hipu prekine najsijajnejše misli, kar se jih je kdaj porodilo v človeških možganih. Med fantom in dekletom se tko iz leta v leto skrivnostne vezi ljubezni; toda neke noči je tu nenadoma tolpa polpismenih človeških zveri, prereže fantu grlo in posili dekle. Človek je gradil svojo hišo s skrbjo in ljubeznijo cela desetletja, polnil njene kotičke z otroškimi igračkami in drugimi pristrčnimi drobnarijami; toda nenadoma se zemlja zaziblje in od hiše ostane le še kup prahu in kamenja. Ne, to ni DIABOLIČNO. Diabolus, ta sila zla, ki se je uprla Bogu, je namreč neskončno hudobno, a hkrati tudi bistrumno bitje, ki dela svoje hudobije s premislekom; tu pa imamo nasprotno opravka s topoumno, bedasto STIHJO, z brezmiselnim NAKLJUČJEM. Resnično, nič ni tako ŽALJIVO za človeški intelekt kot prav ta njegova nenehna ranljivost, nenehna izpostavljenost nečemu, kar je vrednostno tako globoko pod njim.

Ljudje, ki so v preteklosti ukazovali v našem šolstvu, niso bili skoraj nikoli ljudje kakšnega prav posebno globokega duha. Duh, ki ga producira šola, je bil še zmerom odvisen od BITI, kakor bi temu rekel Marx. Isto velja tudi za sedanjega ministra za šolstvo. Z žensko, ki se ukvarja z valdorfskimi neumnostmi, si je ta minister tako domač, da jo je zadnjikrat, ko je bil skupaj z njo na neki okrogli mizi na televiziji, klical kar po imenu; obenem pa je bil ta isti minister malo poprej, ko smo na televiziji razpravljali o nacionalno resnično ključnem problemu skrbi za nadarjene, nesposoben poslati na okroglo mizo kogar koli, ki bi lahko o tem kompetentno diskutiral.

In tako seveda imamo, kar pač imamo. Imamo tisto, kar smo vedno imeli. V srednjem veku je imela monopol nad izobraževanjem Cerkev. Cerkev je seveda ohranila antično kulturo, toda hkrati je skrbno pazila, da se ne bi kdo preveč upijal ob živih vrelcih antike. Zato se je bilo dovoljeno napajati iz teh vrelcev samo pod pogojem, da si zraven mahal s kadilnico in poklekaval pred monštranco. Potem so prišli komunisti in nekaj časa še tolerirali klasično gimnazijo; toda nenadoma je neka FEMME SAVANTE ugotovila, da obiskujejo to gimnazijo predvsem otroci iz urejenih družin. Neka druga FEMME SAVANTE je prišla do še strašnejšega odkritja. V svoji magistrski nalogi je namreč dokazala, da v tej gimnaziji razpravljajo o nekem človeku, ki se je pisal Cicero, in da ta Cicero sploh ni bil marksist. To je izbilu sodu dno. Sicer pa se ni nič bistvenega spremenilo, če izvzamemo dejstvo, da je ena ideologija zamenjala drugo.

Danes pa je edina klasična gimnazija v Sloveniji tista v Šentvidu. Kako razume ta gimnazija svoje poslanstvo, pa je najbolje pojasnil njen ravnatelj, ki je sodeloval na omenjeni televizijski okrogli mizi. Najprej je ugotovil, da njemu ne gre za

nikakršno IDEOLOGIJO, temveč samo za VREDNOTE. Nato je pribil, da se na to gimnazijo seveda lahko vpiše vsakdo – da pa mora, potem ko se je enkrat vpisal, spoštovati določena PRAVILA OBNAŠANJA. Sledil je poučen prispevek diskutanta s Teološke fakultete, ki se je zavzemal za krščanski SVETOVNI NAZOR. Da pa ne bi morda kdo posumil, da je ta svetovni nazor pravzaprav IDEOLOGIJA, je diskutant brž pojasnil, da ta nazor pravzaprav ni nič posebnega, saj temelji vsa evropska kultura na krščanstvu. Le zakaj bi se prepirali, ko pa smo končno vsi v bistvu kristjani? Komunistične glave so seveda trde, toda tudi katoliške niso nič manj. Boj bo hud.

In vi bi zdaj hoteli, da z vami RAZPRAVLJAM o uvedbi klasične gimnazije? Dajte ne! Le kdaj so pri nas o čem takem odločale – RAZPRAVE?

BOŠTJAN MARKIČ

Kako spregovoriti o latinščini, še zlasti o odnosu med latinščino in družboslovjem, da se umovanje ob tem ne bi sprevrglo v apoteozo in panegirik na eni strani in na podcenjevanje na drugi strani? Pretekla prava »degradacija« latinščine je bila huda napaka prejšnje pedagoške oblasti. Toda: če rečem pedagoške oblasti, vendarle mislim, da je tista pedagoška oblast, ki je potisnila latinščino na nepomembno obrobje, imela zaslombo v partijski enoumnosti. In sicer v tisti partijski enoumnosti, ki se je kot hudič križa bala elitizma. In ravno latinščina, otroci iz »urejenih meščanskih družin«, naj bi bili »rezervoar kadrov«, ki naj bi jih napolnila klasična gimnazija, če bi obstajala tudi še naprej. Z ukinitvijo klasičnih gimnazij je bila oblastniško nasilno pretrgana potrebna kontinuiteta vzgoje določenega profila bodočih mladih izobražencev in verjetno je ravno v tem velika – dolgoročna – škoda za slovensko izobraženstvo. Strogi administrativni rez v izobrazbeno tkivo latinščine je bil nekulturno dejanje.

Odločitev poslati svojega potomca pri, denimo, enajstih letih na nekdanjo dobro klasično gimnazijo, je bila v prvi vrsti seveda odločitev staršev. Na nekdanji klasični gimnaziji so bili dijaki deležni darežljivih pedagoških sposobnosti zelo razgledanih (in tudi strogih) profesorjev. Latinščina je jezik, ki že od vsega začetka od učečega se kandidata zahteva, če smem tako reči, nekakšno »strogorednost«. Upal bi si trditi, da mladega dijaka ne navaja samo k (samo)disciplini, ampak da intelektualno radovednega mladega človeka že zgodaj tudi izmodri. Tisti, ki so »šli skozi« pravo klasično gimnazijo, imajo tudi po mojih pedagoških izkušnjah vsekakor dobro doto za študij družboslovja. Latinščina jih ni navajala le k logičnemu mišljenju, ampak je večletno redno branje latinskih besedil številnih pomembnih piscev tudi odpiralo obzorja političnih bojev, imperialnih podvigov, cezarijskih navad, prikazovalo življenje patricijev in plebejcev, kazalo na Rim kot na imperi- alno silo. Dejansko so bili predstavljeni tudi mehanizmi tistega, kar bi s poznejšim izrazom lahko poimenoval kot državni udar. Marsikateri »klasično izobraženi« dijak je prek spremljanja latinskih besedil vsrkaval tudi vednost o zablodah in vrlinah republikanskega Rima, pa tudi o strahovladah imperatorjev, pronikal (kot bi dejal univerzitetni profesor dr. Kastelic) v »pozitivno skepso« Cicerona. Poznavanje, recimo, političnih zadev rimske družbe, njenih institucij, zavedanje o pome- nu rimskega državljanstva (civis Romanus sum), o vlogi posameznika v rimski

družbi, je še kako pomembno za umevanje številnih političnih procesov ter pojavov in institucij sodobnega sveta. Marsikdo med klasično izobraženimi je ravno prek resnega, osemletnega, skrajno discipliniranega učenja latinščine (latinščina pa je bila tudi selektivni predmet in marsikdo ni zdržal osem let in je vmes »presedel na realko«), veliko tehtnega izvedel o človeku, državi in kozmosu. Tistim, ki pri latinščini niso vzdržali, smo dejali, da je bila zanje latinščina neprehodni »oslovski most«.

Branje latinskih tekstov je dijaku kazalo na početje in ravnanje tiranov, kje so korenine njihovega, če bi rekel z modernim izrazom, vzetim iz preučevanja politične kulture, političnega vedenja, oblastniškega obnašanja in (ne)vrednot. Mnogim je bilo tudi že ob branju latinskih tekstov jasno, kako so se že v rimski družbi vedli vrtorepi politični lizuni. In zato jih podobni pojavi danes pač ne morejo bistveno presenetiti. Panem et circenses, aut Caesar aut nihil, corruptissima republica plurimae leges, senatus populusque Romanus, povedo marsikaj tudi sodobno asociativno razmišljajočemu človeku. Tako da resnično lahko vzklikne: nihil novum sub sole. Seveda je tudi sodobna zgodovina naravnost posejana z rekli in metaforami iz rimske klasike.

Latinska sintaksa s kratkimi stavčnimi zvezami je tudi bila velika prednost, ki jo je osvajal dijak klasične gimnazije in ki mu je kasneje tudi veliko pripomogla k besedno gospodarnemu in miselno nepotratnemu načinu mišljenja in izražanja. Vsekakor pa me razmišljanje na temo latinščina in družboslovje ne želi zapeljati v evforijo ali v tisto abotno skrajnost, ki bi le v pravem maturantu nekdanje elite klasične gimnazije spoznala »material«, iz katerega se izključno lahko rodi znanstveni »pontifex maximus«. Čeprav je seveda, bodi mimogrede povedano, ravno iz maturantov nekdanje klasične gimnazije izjemno veliko število uspešnih univerzitetnih znanstvenoraziskovalnih in pedagoških delavcev, ki so se – tako na področju družboslovja kot tudi v domeni tehnike in medicine – uveljavili doma in v svetu. Res pa je tudi: ni samo klasična gimnazija in učenje latinščine (in morebiti še stare grščine) edina pot, da se pregrizeš in dokoplješ do abstraktnega načina mišljenja. Tudi prek študija moderne matematike in računalništva se osvajajo načini mišljenja, ki še kako zahtevajo, negujejo in razvijajo logično mišljenje. Prav zavoljo tega nisem le za latinsko ekskluzivnost in zato tudi latinščini ne pripisujem alfa in omega vse odlične izobrazbe. Vsaka ekskluzivnost škoduje – tudi slepi credo v stališča Aristotela kot v edino merilo umetnosti, ne more biti plodno, saj se čas ne ustavlja. Očitno pa je, da je klasična kultura imela v sebi zelo velik ustvarjalni potencial, če je na njeni podlagi nastala tako pomembna civilizacija. Toda tudi tu se morda lahko oglasi svarilni glas: mar ta civilizacija in na njej sloneča kultura ni bila preveč evropocentrična, ali ni navajala s klasično izobrazbo prepojenega mladeniča in mladenko k evropocentričnemu vrednotenju zgodovine in je tako zanemarjala druge kulture in civilizacije kot na primer indijsko, kitajsko. Res je: po logiki stvari je bila klasična izobrazba evropocentrična, toda zaradi širine svoje izobrazbe, z dinamičnostjo svojih pristopov je intelektualno zvedavega človeka in k odkrivanju novega spoznanja željnega posameznika vodila tudi k preučevanju »zanemarjenih« civilizacij. Ali niso, ne nazadnje tudi na Fakulteti za družbene vede, takšni znanstveniki, ki so izšli »iz klasične izobrazbe«, pa so zelo uspešni preučevalci in analitiki kultur in civilizacij ter mednarodnih odnosov »tretjega sveta«?

In dalje: če morda kot nekakšen advocatus diaboli, ne da bi želel latinščino na eni strani demagoško hvaliti, na drugi strani pa pragmatično relativizirati, lahko še dodam tole. Res je, latinščina te usmerja k analitičnemu načinu razmišljanja,

»dela« te natančnega. Toda to še ne pomeni, da »klasično« izobraženega ne bi »prehiteli« po drugih, »intuitivnih« poteh ljudje, ki klasične izobrazbe niso bili deležni. Ali povedano še drugače. Jasno je, da bi bilo nesmiselno trditi, da je na primer sociolog, politolog, komunikolog brez klasične izobrazbe »družboslovno invaliden«. Tudi brez te izobrazbe se lahko družboslovec uveljavlja s sociološko imaginacijo, z asociativno intelektualno iskrivostjo. Prepričan sem, da sodobno družboslovje zahteva »ekipe« različnih temeljnih gimnazijsko izobraženih profilov, ki z različnim predznanjem prihajajo na študij na univerzo. In ravno v tem pogledu je bil storjen velik greh, da je bilo v bližnji preteklosti zaradi administrativnih razlogov tako okleščen dotok klasično izobraženih mladih ljudi na univerzo. Tako tudi v tem pogledu ni bila v zadostni meri dopuščena svojevrstna izobrazbeno raznovrstnost.

Seveda moramo ostati realni. Slovenci smo majhen narod in zavedati se moramo, koliko zmoremo postoriti glede uveljavitve klasične gimnazije na Slovenskem. Zdaj imamo že utrjen program škofijske klasične gimnazije, v kateri je latinski jezik obvezen. V kratkem pa bo uveljavljen tudi program laične klasične gimnazije z latinščino kot obveznim štiriletnim predmetom. Ne vem, morda se motim, toda zdi se mi, da kaj veliko več kot dve »laični« klasični gimnaziji (vsaj za začetek?!) ne bomo zmogli. Tudi zavoljo kadrovskih omejitev, pa zavoljo študijskih nagnjenj mladine in želja staršev.

Naj ta priložnostni zapis o latinščini zašpičim še malo hudomušno in šaljivo. Prvič, ne glede na v preteklosti nasilno potisnjeno latinščino v zakotje, seveda v primerjavi z nekdanjim podpredsednikom ZDA, še noben moj študent družboslovja ni dejal, da v Latinski Ameriki govore latinsko. In drugič, upam, da bom v prihodnje doživel, da mi bo marsikateri študent, da bi »dokazal«, da vsaj malo pozna latinščino ter njene pregovore, znal povedati kaj več od tistega študenta, ki mi je na vprašanje, ali zna kaj latinsko, odgovoril z »da«. Pri tem je v rahlo polomljeni latinščini izrekel stavek: *Inter pedes puellarum gaudium puerorum est*. Nisem nagnjen k temu, da bi povsod videl v ozadju razmišljanj ljudi razne revolucije. Toda vrag vedi, če ni »znanju« latinščine tega študenta botrovala seksualna revolucija?

JANEZ ŠKERJANEC

V zadnjem času lahko veliko beremo in slišimo o ponovnem uvajanju laične klasične gimnazije pri nas. Zlasti po sklepu Strokovnega sveta za vzgojo in izobraževanje Republike Slovenije, da se oblikuje program laične klasične gimnazije, so postale razprave o tem intenzivnejše. Ob tem se navajajo različni argumenti. Sam bi želel navesti vsaj nekaj argumentov, zlasti pomembnih za študij družboslovja.

Najprej bi želel poudariti, da že samo dejstvo, da smo se odločili za demokratično družbo, terja ustanovitev institucije, ki bo skrbela za vzgojo humanistično usmerjenih ljudi. V demokratični družbi, ki priznava različnost ljudi in posebnost posameznika, so gotovo ljudje, ki se zanimajo za humanistične vede in tem je treba njihovo željo uresničiti. Najlaže jo bomo uresničili z ustanovitvijo laične klasične gimnazije.

Drugi razlog za uvedbo klasične gimnazije in latinščine je kulturno civilizacijski

pomen klasične vzgoje. Če se ozrem samo na antične mite in skušam ugotoviti njihov kulturno civilizacijski pomen, bom to najlaže storil tako, da navedem besede Petra Kovačiča v knjigi Gustava Schwaba: Najlepše antične pripovedke (str. 881): »Antični miti niso le odraz mišljenja in občutenja dveh antičnih narodov, ki sta spočetnika evropske kulture in civilizacije, kot taki so vtikani v našo kulturno zavest. Ta mitični svet pa v nas ne živi le kot nekakšen kulturni praspomin, pri katerem se oplaja evropska misel in umetnost v vseh časih, pač pa nam v svojih bogatih šifrah razkriva še danes veljavno spoznanje o človeku in njegovem bivanju. Tako smo tudi ljudje moderne dobe še vedno gostje te starodavne dežele antičnega mitosa, kadar koli hočemo izpovedati najgloblje resnice o človeku, njegovem snovanju in nehanju.« Te besede nazorno prikazujejo pomembnost antičnih mitov in kulture za evropsko kulturo v preteklosti in sedanosti. Tako lahko zaznavamo, da se je renesansa pogosto obračala k svojim antičnim vzorom. Za današnjo dobo pa lahko trdimo, da izvira pomembnost antičnih mitov iz njihovega idejnega in oblikovnega vpliva na umetniško ustvarjanje ter na našo širšo kulturno zavest in posebej filozofsko misel. Te ugotovitve kažejo, kakšno pomembnost ima humanistična izobrazba zlasti za družboslovne fakultete in študente družboslovja.

Kot naslednji argument za humanistično vzgojo in znanje latinščine navajam pomembnost latinskega jezika! Kot prvo moram ugotoviti, da je humanizem, ki je odprl vrata antike v evropsko kulturo nove dobe, dvignil latinščino med jezike znanosti in tudi širše kulture. Tako imamo veliko znanstvenih del pisanih v latinščini. Latinščina je tudi jezik, ki je temelj za vse romanske jezike. Razen tega je slovnica latinskega jezika pomembna osnova za slovnico skoraj vseh evropskih jezikov. To dejstvo je pomembno za študente družboslovja, ki morajo pri svojem študiju poznati tuje jezike.

Značilno za študij latinščine je tudi, da se ob študiju latinščine nujno srečaš z logičnim razmišljanjem in se s študijem latinščine naučiš logičnega mišljenja. Dejstvo, da ima latinščina kar šest časov: tempus praesens (sedanjik), imperfectum (pretekli nedovršnik), futurum (prihodnjik), perfectum (pretekli čas), plusquamperfectum (predpretekli čas), futurum exactum (prihodnji dovršnik), prisiljuje študente latinščine, da logično razmišljajo, kateri čas bodo uporabili pri prevajanju iz slovenščine v latinščino in obratno.

Na koncu bi omenil kot argument za učenje latinščine tudi privzgojo delovnih navad, ki nam jih še kako primanjkuje. Študij latinščine ne dopušča lenobnosti, malomarnosti in površnosti. Nasprotno, terja trdno delo, marljivost in vztrajnost. To pa so lastnosti, ki so zlasti pomembne za našo družbo, ki prehaja iz enega v drug družbeni sistem, kjer se spreminjajo vrednote in miselnost. Sam sem prepričan, da je prav miselnost, ki je zasidrana v naših ljudeh in je rezultat prejšnjega družbenega sistema, temeljni problem, ki zavira hitrejši družbeni in gospodarski razvoj. Brez spremembe miselnosti ne bo poti naprej in učenje latinščine, ki zahteva pridnost, natančnost in vztrajnost, je tudi ena od poti za premagovanje ovir napredka, ki si ga tako močno želimo.